

УДК 330.34 : 332.834.3

К.А.МАМОНОВ, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ, ЛОГІКА ФОРМУВАННЯ Й ВИКОРИСТАННЯ

Визначено поняття «потенціал розвитку будівельного підприємства», розроблено й охарактеризовано модель формування й використання потенціалу розвитку будівельного підприємства, побудовано піраміду розвитку будівельного підприємства.

Определено понятие «потенциал развития строительного предприятия», разработана и охарактеризована модель формирования и использования потенциала развития строительного предприятия, построена пирамида развития строительного предприятия.

A concept «Potential of development of a build enterprise» is certain, developed and described model of forming and use potential of development of a build enterprise, the pyramid of development of a build enterprise is built.

Ключові слова: потенціал розвитку будівельного підприємства, модель формування й використання розвитку будівельного підприємства, піраміда розвитку будівельного підприємства.

Формування і забезпечення розвитку на будівельному підприємстві є складним та багаторівневим процесом, що зумовлює потребу дослідження аспектів формування, оцінки та використання потенціалу розвитку як операційної характеристики процесів розвитку в будівельних компаніях.

За останні роки зросли комплексність і науково-теоретичний рівень досліджень з тематики розвитку підприємств. Підтвердженням цьому є наукові роботи Н.В.Афанасьєва, І.В.Афоніна, В.А.Василенко, І.В.Кононенко, В.І.Ляшенко, Н.П.Масленикової, Т.В.Момот, В.С.Пономаренка, О.М.Тридіда, М.О.Кизима [1-8] та ін.

Натомість сучасні наукові дослідження свідчать про існування цілої низки нерозв'язаних концептуальних проблем у сфері тлумачення поняття «розвиток підприємства», «потенціал розвитку будівельного підприємства», визначення методів їх оцінки. Вимагають комплексного аналізу, вдосконалення й адаптації теоретико-методологічні розробки та практична реалізація механізму формування й використання потенціалу розвитку будівельного підприємства, моделей, що відображають цей процес з урахуванням особливостей будівельної галузі України.

Узагальнюючи розмах варіації поглядів на концепції розвитку, формування й руху капіталу на підприємстві, систематизуючи погляди на потенціал розвитку підприємства та враховуючи визначення роз-

виту будівельного підприємства як процесу переходу до якісно нового виробничо-господарського й управлінського стану, що забезпечує отримання економічного ефекту, потенціал розвитку будівельного підприємства визначається як система економічного, організаційного та інтелектуального потенціалів, формування й використання яких забезпечується на основі інвестування капіталу в процес розвитку для отримання економічного ефекту.

Враховуючи вищезазначене, для характеристики формування й використання потенціалу розвитку будівельного підприємства було побудовано модель, наведену на рис.1.

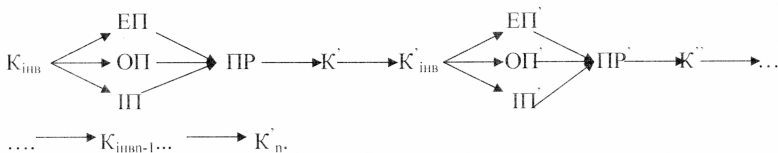

Рис.1 – Модель формування й використання потенціалу розвитку будівельного підприємства

Враховуючи логіку формування й використання потенціалу розвитку будівельного підприємства, представлену у відповідній моделі (рис.1), визначимо наступні етапи (в межах одного операційного циклу):

1. Визначення розміру необхідного інвестованого капіталу для формування економічного, організаційного й інтелектуального потенціалів будівельного підприємства як процесу забезпечення необхідними грошовими коштами та їх спрямування на формування й використання представлених потенціалів. На цьому етапі відбувається первинне вкладення капіталу в економічний, організаційний та інтелектуальний потенціали, що забезпечує комплексність і цілісність процесу розвитку будівельного підприємства в подальшому.

2. Формування потенціалу розвитку будівельного підприємства шляхом розміщення інвестованого капіталу в економічному, організаційному й інвестованому потенціалах та їх використання. На цьому етапі особливого значення набуває забезпечення оптимального співвідношення між потенціалами та ефективність їх використання. Особливості структурного формування потенціалу розвитку обумовлені тим, що останнім часом досвід диверсифікованих багатопрофільних будівельних компаній свідчить про переорієнтацію пріоритетів розміщення інвестованого капіталу з економічного потенціалу до організаційного й інтелектуального потенціалів. Безумовно, забезпеченість та

ефективність використання ресурсів, машин й обладнання та інших елементів економічного потенціалу є важливим фактором розвитку будівельного підприємства. Проте, акцент на розгляді організаційної й інтелектуальної складової потенціалу розвитку відрізняє сучасні економічні умови від тих, в яких функціонували підприємства ще 15 років тому. Сучасна архітектура потенціалу розвитку обумовлена концептуальними засадами розвитку економіки знань. Введений ще у 1962 р. Ф.Махлупом термін «економіка знань», визначений як економіка, що базується на знаннях, останнім часом становиться важливим елементом зростання економіки. Більш того, динаміка зростання економіки знань свідчить про те, що за останні 30 років було отримано 90% всіх знань. На перехід від економіки, що базується на використанні природних ресурсів, до економіки знань вказує академік В.Л.Макаров [9]. На 40-му Всесвітньому економічному форумі в Давосі декілька політиків і фахівців в аспекті розвитку економіки знань визначили проблеми щодо отримання й використання знань у сучасних ринкових умовах. Вони вказали на необхідність використання новітніх технологій у процесі отримання знань. Зокрема, М.Гейтс, співзасновниця Bill & Melinda Gates Foundation, порівнюючи динаміку потрапляння абітурієнтів до університетів США і Південної Кореї, влучно вказала на переваги новітніх технологій: «У США тільки діти з елітних сімей з грошиками можуть потрапити до престижних університетів, а в Південній Кореї всі йдуть в престижні університети, готуючись через відеолекції» [10]. Революцію в освіті вона вбачає в Інтернеті, Бродбенді, відео. На зростання ролі так званої «неформальної» освіти вказує засновник безкоштовної інтерактивної інтернет-енциклопедії Wikipedia Дж. Д. Вейлс: «Коли я дивлюся на Інтернет і освіту, то я не бачу заміни формальної освіти, але роль неформальної освіти росте» [10]. Засновник і голова правління непрофільної асоціації «Laptop кожній дитині» Н.Негропonte також підтверджує важливість високих технологій в освіті.

Фундаментальною основою сучасної освіти є формування знань, які орієнтовані на майбутнє, що дають можливість адаптуватися до сучасних економічних умов. Особливо проблеми адаптації знань загострилися під впливом кризових явищ. У цьому контексті президент Ізраїлю Ш.Перес так само вказує на важливість вказаної орієнтованості сучасних знань: «Давайте вчити молодь дивитися в майбутнє, а не в минуле. Сьогодні молодь у 14-15 років – вже особистості, вона більше утворена, більше споживає інформації, але вона не завжди готова до майбутнього життя» [10]. Сучасні економічні умови потребують використання інтелектуального потенціалу, що дозволить сформувати потенціал розвитку на основі збалансованого зростання економічного й

організаційного потенціалів. Таким чином, логіка розміщення інвестованого капіталу в моделі формування й використання потенціалу розвитку будівельного підприємства повинна базуватись на принциповому зростанні ролі інтелектуального потенціалу порівняно з іншими потенціалами.

3. Формування нового капіталу як результату використання потенціалу розвитку на будівельному підприємстві. Зміст цього етапу полягає в тому, що використання потенціалу розвитку трансформується у отримання економічного ефекту (нового капіталу), який характеризується грошовими коштами, що отримані в процесі розвитку і є більшими ніж обсяг інвестованого капіталу. Важливим, з одного боку, і суперечливим, з іншого, є питання визначення економічного ефекту, який будівельне підприємство отримує в результаті свого розвитку. Багато вчених вважають, що під економічним ефектом слід розуміти результуючу складову діяльності підприємства – прибуток. Зокрема, група українських вчених під керівництвом А.М.Поддєрьогіна розглядають прибуток як підсумковий показник, результат фінансово-господарської діяльності підприємств [11]. Подібні погляди зустрічаються у наукових дослідженнях С.Ф.Покропивного, Л.І.Шваба [12, 13] та ін. Найбільш повне, на наш погляд, визначення прибутку дає відомий український вчений І.А.Бланк, який визначає його як втілений у грошовій формі чистий дохід підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності та є різницею між сукупним доходом і сукупними витратами у процесі здійснення підприємницької діяльності [14]. Поділяючи наведений вище підхід, натомість, слід відзначити, що зіткнувшись з радикальними змінами сучасного економічного пейзажу і недосконалістю вітчизняного законодавства, на підприємствах в якості економічного ефекту запропоновано розглядати величину нового капіталу як добуток грошових коштів, отриманих в результаті розвитку будівельного підприємства. У випадку, коли цей добуток дорівнює отриманому прибутку, то, дійсно, фінансовий результат відповідає грошовим коштам, що отримані в результаті розвитку підприємства. Проте, відсутність єдиних методичних підходів визначення чистого прибутку, який відображено у формі 2 «Звіт про фінансові результати» і оподаткованого прибутку, визначеного у Декларації з податку на прибуток підприємства, обумовлює проблематику невідповідності їх розміру. Зокрема, формування чистого доходу від реалізації продукції (форма 2 бухгалтерської звітності) відбувається за так званими фактично здійсненими господарськими операціями, які документально підтверджені. Поряд з цим, валовий дохід (Декларація з податку на прибуток підпри-

ємства) формується за «правилом першої події». Таким чином, можуть виникнути кількісні невідповідності між представленими доходами за рахунок включення у валовий дохід порівняно з чистим доходом, наприклад, сум грошових коштів по операціям з отриманих авансів або з відвантаженої продукції, збільшення або зменшення приросту сировини та ін. Крім того, дискусійності питанню додає невідповідність величини отриманого нового капіталу порівняно з отриманим прибутком. Зокрема, новий капітал визначається як сума доходів від усіх видів діяльності скоригованого на величину дебіторської заборгованості, незавершеного виробництва, готової продукції, і, взагалі, запасів на початок і кінець періоду, а при визначенні оподаткованого прибутку в суму валових доходів включаються доходи від вищезазначених операцій. Тому можлива ситуація наявності оподаткованого прибутку при відсутності на будівельному підприємстві нового капіталу.

Основоположним принципом формування й використання потенціалу розвитку будівельного підприємства є парадигма перманентних трансформацій інвестованого капіталу для забезпечення його ефективного розміщення в економічному, організаційному й інтелектуальному потенціалах і отримання нового капіталу як економічного ефекту розвитку. Тому, цей процес має динамічний й багаторівневий характер забезпечення якого можливе на основі перевищення, з одного боку, нового капіталу порівняно з інвестованим у межах одного операційного циклу, з іншого – необхідно забезпечити перевищення нового й інвестованого капіталів у кожному наступному операційному циклі (рис.1). Крім того, важливим аспектом є зростання економічного, організаційного й інтелектуального потенціалів у кожному подальшому операційному циклі будівельного підприємства.

На основі моделі формування й використання потенціалу розвитку будівельного підприємства й враховуючи категоріальні інтерпретації визначення розвитку, запропонована піраміда розвитку будівельного підприємства (рис.2), що представляє собою пірамідально-ієрархічну структурну модель, в якій візуально відображено архітектуру потенціалу розвитку будівельного підприємства, логіка зрушень в якій обумовлена отриманням економічного ефекту. Враховуючи вищезазначене, в піраміді розвитку відображено ієрархію взаємозв'язків між інвестованим капіталом, економічним, організаційним та інтелектуальним потенціалами як елементами потенціалу розвитку і новим капіталом як піком розвитку будівельного підприємства.

Отже, аналіз визначення потенціалу розвитку будівельного підприємства, логіки та особливостей його формування й використання свідчить, що в існуючих наукових дослідженнях відсутні єдині мето-

дологічні підходи до обґрунтування категорії «потенціал розвитку», особливо на підприємствах будівельної галузі. Натомість, у представленому дослідженні обґрунтована категорія «потенціал розвитку будівельного підприємства» як система, в якій органічно поєднуються економічний, організаційний та інтелектуальний потенціали, і в рамках якої реалізовано головний принцип розвитку – отримання економічного ефекту.

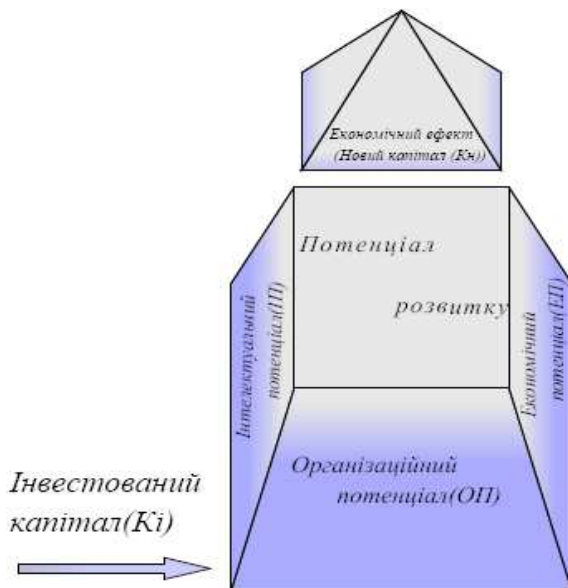

Рис.2 – Піраміда розвитку будівельного підприємства

Оригінальність запропонованої моделі формування й використання потенціалу розвитку будівельного підприємства полягає в тому, що вона базується на парадигмі перманентних трансформацій інвестованого капіталу для забезпечення його ефективного розміщення в економічному, організаційному й інтелектуальному потенціалах і отримання нового капіталу як економічного ефекту розвитку. Крім того, обґрунтовано необхідність зростання обсягів інвестованого капіталу, нового капіталу, потенціалу розвитку та його елементів з кожним подальшим операційним циклом.

У процесі аналізу сучасних наукових досліджень у сфері розвитку підприємства встановлено, що необхідно вдосконалити систему роз-

витку, в якій будуть визначені взаємовідносини між елементами потенціалу розвитку, інвестованим і новим капіталами. Тому розробка піраміди розвитку будівельного підприємства є важливим етапом у процесі удосконалення системи розвитку, що дозволить відобразити архітектуру цього процесу, враховуючи економічну сутність категорії «розвиток».

- 1.Афанасьев Н.В., Рогожин В.Д., Рудыка В.И. Управление развитием предприятия. – Харьков: Изд. Дом «ИНЖЭК», 2003. – 184 с.
- 2.Афонин И.В. Управление развитием предприятия: Стратегический менеджмент, инновации, инвестиции, цены. – М.: Изд.-торг. корпорация «Дашков и К^о», 2002. – 380 с.
- 3.Василенко В.А. Организационно-циклическая и структурно-функциональная модель развития организации // Культура народов Причерноморья. – 2004. – №56, Т.1. – С.100-107.
- 4.Кононенко І.В. Управління розвитком підприємства. – Харків: НТУ «ХПІ», 2001. – 134 с.
- 5.Ляшенко В.И. Регулирование развития экономических систем: теория, режимы, институты. – Донецк: ДонНТУ, 2006. – 668 с.
- 6.Масленикова Н.П. Управление развитием организации. – М.: Центр экономики и маркетинга, 2002. – 304 с.
- 7.Момот Т.В. Вартісно-орієнтоване корпоративне управління: від теорії до практичного впровадження. – Харків: ХНАМГ, 2006. – 380 с.
- 8.Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи. – Харків: Вид. Дім «ІНЖЕК», 2003. – 328 с.
9. Макаров В.Л. Экономика знаний: уроки для России // Наука и жизнь. – 2003. – №5 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nkj.ru/archive/articles/2874>.
- 10.Матеріали круглого столу «HI-TEACH = Hi-tech + Філантропія + Освіта». Економічний форум в Давосі. [Електронний режим]. – Режим доступу: <http://newsru.ua/world/29jan2010/stol.html>.
- 11.Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств. – 3-тє вид., перероб. та доп. / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А.М.Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.
- 12.Покропивний С.Ф. Економіка підприємства. – 2-є вид., перероб. та доп. / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с.
- 13.Шваб Л.І. Економіка підприємства. – К.: Каравела, 2005. – 568 с.
- 14.Суббтович Ю.Л. Прибуток у господарській діяльності підприємницьких структур // Фінанси України. – 1999. – №12. – С.39-47.

Отримано 11.04.2010

УДК 330.837 : 330.101.5

Е.М.КСИФИЛИНОВА

Харьковская национальная академия городского хозяйства

СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ ЭФФЕКТ И ЕГО ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРИ УПРАВЛЕНИИ РАЗВИТИЕМ ПРЕДПРИЯТИЯ

Рассматриваются сущность синергетического эффекта, показывается его связь с синергизмом как меры совместных эффектов и концепции корпоративной стратегии предприятия, приводятся рекомендации по измерению синергизма. Также рассматриваются теоретические основы синергизма как основы роста и кооперации предприятий, с